

डॉ.मधुकरराव वासनिक पी.डब्लु.एस.कला व वाणिज्य महाविद्यालय, नागपूर-२६

समाजशास्त्र विभाग

बी.ए. चतुर्थ सत्र

भारतीय समाजशास्त्रीय विचार परंपरा

डॉ. कमलाकर पी.
तागडे
विभाग प्रमुख

दिनांक २३/०४/२०२०

मनोहर भी.येरकलवार
सहायक प्राध्यापक

डॉ. एम. एन. श्रीनिवास

(१९१६-१९९९)

प्रभावी जातीची संकल्पना

अर्थ

■ डॉ. एम. एन. श्रीनिवास यांच्या मते, 'अशा जातीला प्रभावी जात म्हणता येईल कि, जेव्हा त्या जातीची संख्या इतर जातीपेक्षा जास्त असते आणि आर्थिक व राजकीय सत्तेचे प्रभुत्व त्यांच्याकडे असते. जर स्थानिक जाती अधिक क्रमामध्ये त्यांच्या दर्जा किंवा क्रम खूप खालचा नसेल तर असा मोठा आणि शक्तिशाली जात समूह हा सहजपणे अधिक प्रभावी बनतो.'

प्रभावी जातीचे घटक

❖ डॉ. एम. एन. श्रीनिवास यांनी रामपुरा या खेडेगावाचे अध्ययन करून समकालीन खेड्याबाबतचे विश्लेषण प्रभुत्व जातीची संकल्पना स्पष्ट करताना नमूद केले आहे.

- ❑ लोकासांख्यिकीय प्रभाव
- ❑ जमीनदारांची मालकी
- ❑ शिक्षण
- ❑ स्थानीय अधिक्रम व्यवस्थेत उच्च स्थान
- ❑ शासकीय नोकरी व उत्पन्नाचे नागरी स्त्रोत
- ❑ राजकारणात सहभाग

प्रभुत्व जातीचे परिणाम

- ❖ जातीचे सीमांतीकरण
- ❖ अल्प जाती व कनिष्ठ जातीचे शोषण
- ❖ लोकशाही बहुसंख्येने प्रभावित
- ❖ व्होट बँक व प्रख्यात लोकप्रिय राजकारणाचा उगम

संदर्भ- पाटील, प्रमोद (२०१७), 'पाश्चात्य आणि भारतीय समाजशास्त्रीय विचार परंपरा', अंशुल पब्लिकेशन्स, नागपूर.

धन्यवाद